

Spanje

het land van de zon??

ROBERT TEKKE EN BARBARA VAN AGT

Spanje, land van zon, paella, sangria en natuurlijk uitgestrekte zandstranden; het land waarheen ieder jaar miljoenen, hoofdzakelijk noordepese, toeristen trekken om van hun vakantie te genieten.

Maar Spanje is ook een land van duinen, duinen die een aparte plaats innemen in het kustlandschap, maar hoe lang nog?

Spanje heeft een lange kustlijn. Zonder de Canarische eilanden en de Balearen (met onder andere het eiland Mallorca) is er zo'n 5215 kilometer kust met kliffen, riviermondingen, baaien, stranden en duinen. De kust is zeer dicht bevolkt. De bevolkingsdichtheid is langs de kust zeven keer zo groot als in het overige deel van Spanje. In de zomer wordt het in sommige delen van de Spaanse kust echter nog drukker vanwege het grote aantal toeristen. De aanwezigheid van al deze mensen heeft duidelijk zijn stempel gedrukt op het landschap. Grote delen van de kust, met name de zogenaamde "zachte kustdelen" (duinen en stranden), hebben hun natuurlijke schoonheid verloren. Naar schatting is al meer dan 75% van de duingebieden in het westelijke Middellandse Zeegebied deze eeuw verloren gegaan en zijn de overgebleven gebieden vaak al aangetast. Maar niet alles is verloren. Spanje heeft nog steeds een aantal waardevolle duingebieden, die voor een verdere aantasting en vernietiging moeten worden behoed.

"Las Dunas Españolas"

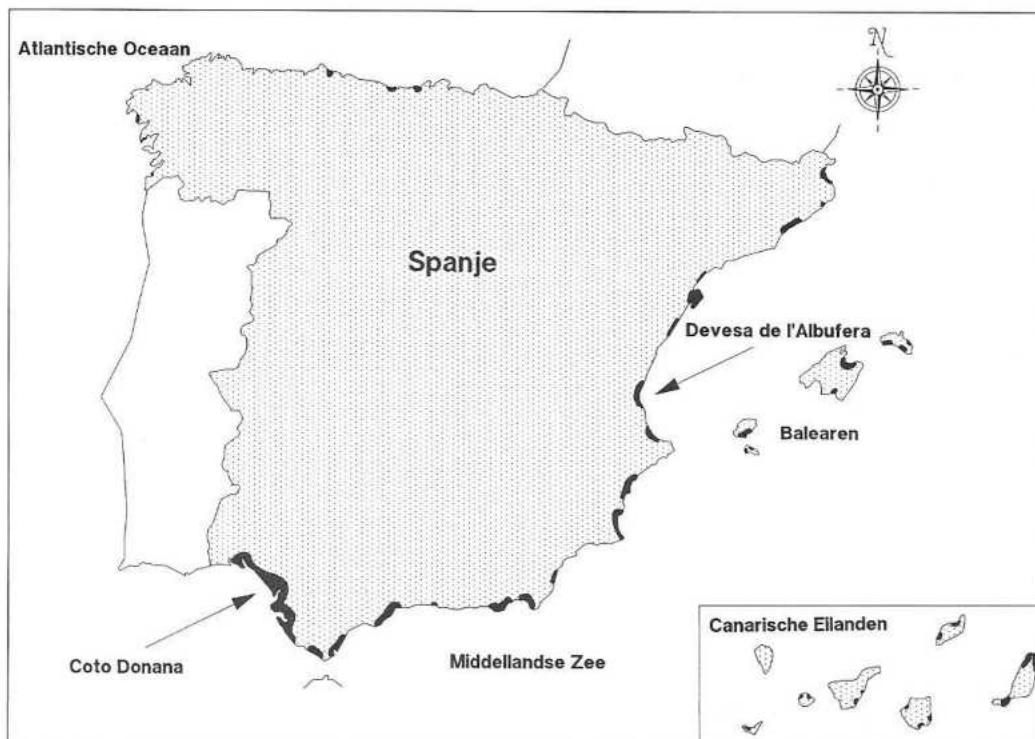
De Spaanse duinen zijn van oudsher niet overal langs de Spaanse kusten even talrijk. Ook hun uiterlijk is lang niet overal hetzelfde. In het noorden, oosten en zuiden van Spanje hebben de duingebieden een eigen karakter.

Klimmende duinen

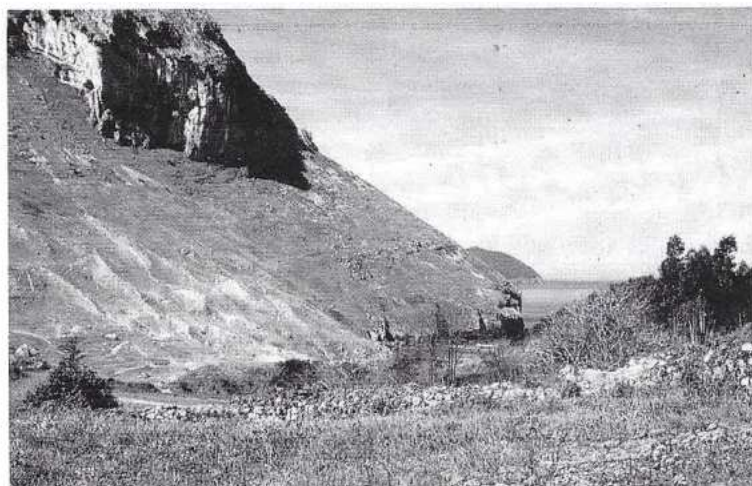
De noordkust van Spanje aan de Atlantische Oceaan kent, in tegenstelling tot de oost- en de zuidkust, vrij kleine duingebieden. Ze liggen voornamelijk bij de mondingen van de vele rivieren, die hier in de Atlantische Oceaan stromen en zand, meegevoerd uit de bergen, afzetten. Verder bestaat de Spaanse noordkust voornamelijk uit indrukwekkende rotspartijen afgewisseld door, vaak zandige, baaitjes met pittoreske vissersdorpjes. Behalve de duingebieden bij de rivieren kan men aan de noordkust een type duin aantreffen dat uniek is voor Spanje: de "klimmende duinen". Dit zijn duinen die onder invloed van de sterke winden vanaf de Atlantische Oceaan tegen een klif opstuiwen. Hierdoor ontstaat een patroon van duinen dat soms wel tot zo'n 100 meter tegen een rots kan "opklimmen".

Langs de Middellandse Zee

De Spaanse Middellandse Zeekust is vooral bekend door de zandstranden van de Costa del Sol,



Figuur 1. De ligging van de belangrijkste duingebieden in Spanje.



Klimmende duinen op een rotsklif nabij het dorp Sonabia aan de noordwest kust van Spanje (foto: R. Tekke & B. van Agt).

de Costa Blanca en de Costa Brava, waar ieder jaar miljoenen toeristen van zand, zon en zee komen genieten. De grote zandstranden worden afgewisseld door mooie rots- en klifkusten, rivierdelta's en duingebieden.

De duingebieden in dit deel van Spanje variëren in grootte van enkele tot honderden hectaren. Een van de bekendste hiervan is ongetwijfeld de Devesa de l'Albufera bij Valencia (zie figuur 1). De Devesa is helaas niet ongeschonden. Aan het eind van de jaren zestig werd namelijk begonnen met de toeristische ontwikkeling van het gebied. In de Devesa werd hiertoe een uitgebreid wegennet aangelegd en is een aantal flatgebouwen en appartementen neergezet. Ondanks deze aanslagen heeft de Devesa een belangrijk deel van zijn zeer rijke flora en fauna weten te behouden. Zo broeden hier bijvoorbeeld ieder jaar 60 tot 70 paar Kwakken en tien tot twaalf paar Vorkstaartplevieren.

De zuidkust: Coto Doñana

De grootste rivierdelta's en duingebieden van Spanje liggen aan de zuidkust, tussen de Straat van Gibraltar en Portugal. Hier ligt het beroemdste duingebied van Spanje, of misschien wel van heel Europa, de Coto Doñana (zie figuur 1). Dit gebied ligt zo'n 70 kilometer ten zuiden van Sevilla aan de monding van de Guadalquivir. Het bestaat uit een enorm zoutmoerasgebied, dat aan de zee kant wordt afgeschermd door een enkele kilometers brede, meer dan 30 kilometer lange duinzone. Sommige delen van het moeras hebben hun natuurlijke karakter verloren door het verbouwen van

rijst en kweken van vis, maar het duinsysteem is nog bijna geheel intact: van kleine jonge duintjes aan de zee kant tot een binnenduingebied met bos, dat overwegend bestaat uit *Pinus pinea* (de tafel- of parasolden). Deze den (met een ronde kroon bovenop een kale stam, vandaar de naam) drukt sterk zijn stempel op het landschap in dit deel van de duinen.

Maar de Coto Doñana is vooral beroemd om zijn mobiele duinen. Dit zijn tientallen meters hoge, schaars begroeide, duinen die ieder jaar onder invloed van de wind en een constante aanvoer van zand zo'n 5 tot 10 meter landinwaarts "lopen". De zone van mobiele duinen is op sommige plaatsen in de Coto Doñana meer dan vier kilometer breed, waardoor een vergelijking met een woestijn eerder op zijn plaats lijkt dan met een duingebied, zoals wij dat in Nederland gewend zijn.

Voor vogelliefhebbers is de Coto Doñana een paradijs. Omdat in dit gebied zoveel verschillende ecosystemen goed bewaard zijn gebleven, is het gebied rijk aan vogelsoorten. Krooneend, Marmerend, Flamingo, Lepelaar, Monniksgier en de gracieuze "Aguila Imperial", de Keizerarend, zijn slechts enkele voorbeelden van de vele vogelsoorten die zich hier thuisvoelen. Maar ook een ontmoeting met Damherten, Edelherten, Wilde Zwijnen of zelfs een Spaanse Lynx is in dit grote duinenmoerasgebied niet uitgesloten.

Echter...hoe lang nog?

Het grootste deel van de duingebieden in Spanje is echter al compleet verdwenen. De vrees bestaat dat, indien niet snel iets wordt gedaan, ook slechts een fractie van de resterende duinen behouden zal blijven.

Het voortbestaan van deze Spaanse duingebieden wordt namelijk bedreigd door een heel scala van menselijke activiteiten, die al jaren leiden tot een verregaande aantasting of zelfs complete vernietiging van duingebieden.

Eén van deze activiteiten is de aanleg van dammen en havens. Door stuwdammen in rivieren wordt een deel van het vanaf de bergen meegevoerde zand tegengehouden. Daarnaast wordt de aanvoer van zand naar de duinen en stranden geremd door in zee uitstekende pieren en havens. Het gevolg is dat de natuurlijke groei van duinen en stranden wordt verminderd, terwijl de erosie gewoon door gaat.

Het oprukkende toerisme

De meeste Spaanse duingebieden zijn echter verdwenen tengevolge van het op de duinen bouwen van wegen, hotels, vakantiehuisjes, campings enz., grotendeels ten behoeve van het toerisme.

Hotels, vakantiebungalows en appartementen worden bij voorkeur gebouwd op plaatsen die voor de toerist zeer aantrekkelijk zijn: zo dicht mogelijk bij het fel begeerde strand. De duinen vormen daarom ook de ideale plek om te bouwen. Bovendien zijn ze goede bouwgrond. Een deel van het benodigde zand voor de bouw ligt zo voor het opscheppen en het egaliseren van de grond, dat in rotsgebieden vanwege het opblazen met dynamiet een hele klus is, kost op de zachte duinen weinig moeite. Trieste voorbeelden hiervan zijn vooral te vinden in het oosten, zoals aan de al eerder genoemde Costa Brava en Costa Blanca, waar soms alle duinen door toeristische bebouwing zijn verdwenen.

Duinvallei met parasoldennen in Coto Doñana (foto: R. Tekke & B. van Agt).





De noordkust

Aan de noordkust dreigt een zelfde situatie te ontstaan. Nu reeds is een aantal duingebieden opgeofferd aan de toeristische industrie. De duingebieden aan de noordkust zijn schaars maar tevens zeer geliefd bij projectontwikkelaars. Het feit dat duinen goede bouwgrond zijn, wordt hier namelijk nog eens extra benadrukt, vanwege het overwegend rotsige karakter van de noordkust.

Hoewel klimmende duinen voorkomen op slecht bebouwbare kliffen, is ook hier bebouwing een van de belangrijkste factoren die dit type duin bedreigen. De gebouwen op de aan de voet van de klimmende duinen gelegen stranden en eerste duinenrijen vormen de grootste bedreiging. Deze gebouwen verminderen de zandaanvoer naar de klimmende duinen waardoor deze tengevolge van wind- en watererosie langzaam verdwijnen. Daarnaast fungeren de klimmende duinen zelf als speelplaats voor kinderen en zitplaats voor volwassenen, waardoor deze fragiele systemen nog eens extra worden aantast.

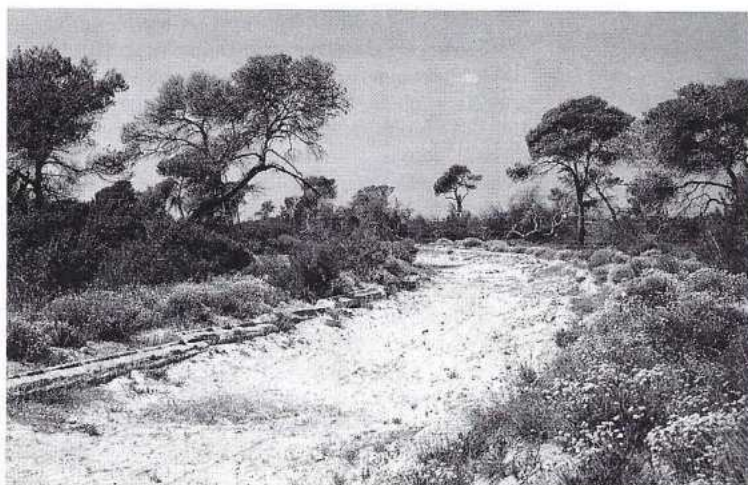
"Costa Doñana...?"

Maar ook in het zuiden rukt de bebouwing op. Zelfs een uniek gebied als de Coto Doñana wordt bedreigd. Een deel van dit gebied is Nationaal Park, dat een zekere bescherming geniet. Er bestaan echter plannen om net buiten de grenzen van het Nationale Park (maar in de duinen!) een vakantiedorp te bouwen. Dit plan, in navolging van de Costa Brava, Blanca enz. "Costa Doñana" gedoopt, voorziet in de bouw van hotels en vakantiehuizen met een totale capaciteit van 30.000 bedden. In grootte zou dit een dorp als Noordwijk overtreffen. Een dergelijke bebouwing in de duinen zal hier ongetwijfeld leiden tot een verdere aantasting van het gehele systeem, van de duinen tot en met de aangrenzende moerassen.

Een zonnige toekomst?

Het risico bestaat dat Spanje met de verdere aantasting van de resterende duingebieden een belangrijk deel van haar aantrekkelijkheid voor toeristen gaat verliezen. Vooral de laatste jaren is natuur en natuur- en landschapsbeleving voor toeristen een steeds belangrijkere rol gaan spelen bij de keuze van hun vakantiebestemming. Mooie ongerepte duingebieden en kusten horen in dat beeld zeker thuis en Spanje kan daar nu nog van profiteren.

In de Devesa de l'Albufera wordt hard gewerkt aan herstel; wegen worden opgebroken en de natuur krijgt weer meer ruimte (foto: A. Salman).



Steun de Europese kusten!

Als U vindt dat de Europese duinen en kusten behouden moeten blijven wordt dan lid van de European Union for Coastal Conservation (EUCC). De EUCC zet zich in voor het behoud van de natuur langs de Europese kusten. Zij probeert beleidsmakers en politici in heel Europa te overtuigen van de noodzaak van een goede bescherming. Zij doet dat door het bevorderen van internationaal onderzoek naar kustecosystemen, het verspreiden van informatie en het organiseren van symposia en congressen.

EUCC leden ontvangen twee keer per jaar een blad en krijgen bovendien kortingen op uitgaven van de EUCC. De contributie voor 1991 bedraagt voor particulieren slechts f 25,- (natuurbeschermingsorganisaties f 50,-; andere instellingen f 250,-). Lid wordt U door overmaking van bovengenoemd bedrag op giro 1025914 onder vermelding van "EUCC, nieuw lid". Wilt U meer informatie schrijf of bel dan naar de EUCC. Ons adres is: EUCC, Postbus 11059, 2301 EB Leiden, telefoon: 071-131707.

Gelukkig is er al een aantal initiatieven en ontwikkelingen te noemen die hierop inspelen. Aan het eind van de jaren zeventig namen de gemeentelijke en regionale overheden van Valencia het voortouw met de betrekking tot de Devesa de l'Albufera. Onder druk van natuurbeschermingsorganisaties en mensen uit Valencia, die vreesden dat hun recreatiegebied volledig ten onder zou gaan aan de al eerder genoemde appartementenbouw en wegeaanleg, besloten de gemeentelijke en regionale overheid in 1979 de verdere ontwikkeling van de Devesa de l'Albufera te stoppen. Sterker nog, er werd besloten de verloren gegane voorduinen en natte valleien te regenereren en een deel van het bestaande wegennet te verwijderen (!) waardoor de Devesa voor toekomstige generaties lijkt te zijn behouden.

Slot

De laatste jaren is ook door de Spaanse nationale overheid een aantal initiatieven ontplooid om een verdere aantasting van haar duin- en kustgebieden tegen te gaan. Sinds 1975 bestaat bijvoorbeeld een nationale wet (herzien in 1989), die betrekking heeft op de bescherming van waardevolle natuurgebieden. Daarnaast werd in 1988 zelfs een speciale Kustwet geïntroduceerd, die moet voorkomen dat niet overal langs de kust zomaar wordt gebouwd. De uitvoering van deze en andere, op papier overigens vaak uitstekende, wetten laat echter op dit moment nog veel te wensen over, waardoor aantasting en vernietiging van duingebieden nog steeds plaatsvindt.

Het is te hopen dat dit in de nabije toekomst zal verbeteren en dat meer gemeentelijke en regionale overheden in Spanje het voorbeeld van Valencia zullen volgen. Gebeurt dat niet dan zou de toekomst van de Spaanse duinen wel eens een stuk somberder kunnen zijn dan de zonnige toeristenfolies doen vermoeden.

Robert Tekke en Barbara van Agt zijn beide werkzaam bij de European Union for Coastal Conservation.